

ПОДІЇ В УКРАЇНІ 1654–1657 рр. РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКА ВІЙНА 1654–1667 рр.

План лекції:

1. Останні роки гетьманування Б.Хмельницького (1654–1657 рр.).
2. Російсько-польська війна 1654-1667 рр.

Війна з Польщею 1654-1656 рр.

Навесні 1654 р. російська армія розпочала воєнні дії в Білорусі. Їй допомагав 20-тисячний козацький корпус Івана Золотаренка. Союзники здобули Смоленськ, Мінськ, Вільно. Золотаренко захопив південну Білорусь. Але його заходи по запровадженню в Білорусі козацького ладу викликали перший конфлікт з московськими воєводами, які всі здобуті козаками землі вважала «царськими».

Восени того ж року поляки, заручившись підтримкою кримського хана, вирушили в похід на Україну. У січні 1655 р. проти поляків виступив Хмельницький з козацьким і московським військом. Вирішальна битва, що відбулася під Охматовом (на Київщині) в останні дні січня, коштувала великих втрат обом сторонам, але не принесла успіху жодній. Це значно послабило надії українців на допомогу царя, який, до того ж, всіляко намагався через своїх воєвод підкорити Україну своїй волі, а козацьке військо використати для завоювання Литви й Білорусі.

Тому з 1655 р. Хмельницький розвинув активну дипломатичну діяльність, намагаючись іншими політичними комбінаціями забезпечити незалежність Української держави. Зокрема, налагоджувалися союзницькі відносини зі Швецією. Навесні 1655 р. шведський король Карл X Густав почав війну проти Польщі. Користуючись цим, Хмельницький з українським військом і корпусом Ф.Бутурліна восени рушив в Галичину, розгромив польську армію під Городком і почав облогу Львова. Оскільки Бутурлін від імені царя вимагав, щоб усі здобуті міста належали царю, то Хмельницький не став штурмувати Львів, а обмежився викупом. Українсько-московське військо здобуло й Люблін, і перед гетьманом відкрилися перспективи об'єднати всі українські землі під своєю булавою. Але тут на допомогу Польщі знову виступив хан. Це змусило Хмельницького відступити від Львова. 20 листопада 1655 р. під Озерною татари атакували українсько-московський табір, і все закінчилося переговорами і втратою досягнень кампанії 1655 року.

Загострення українсько-російських відносин у 1656-1657 рр.

З кінця 1655 р. визначився ще один згубний для реалізації української державної ідеї фактор: Росія, налякана успіхами Швеції в Прибалтиці, пішла на зближення з Річчю Посполитою, щоб вступити в боротьбу зі Швецією. Воєнні успіхи України і Росії викликали серйозне занепокоєння в урядів ряду європейських країн. Щоб не дати Московії укріпитися в Прибалтиці, шведський король Карл Густав оголосив війну Речі Посполитій і влітку 1655 р. зайняв значну територію Литви та Польщі. Польський король Ян II Казимир емігрував за кордон.

Бажаючи закріпити свої надбання на заході і не бажаючи посилення Швеції, російський уряд наприкінці 1655 р. пішов на політичне зближення з Польщею.

Польща стояла на грані воєнної катастрофи. В цей момент польська дипломатія здійснила сильний крок, запропонувавши російському урядові перемир'я і одноразово висунувши проект обрання царя Олексія Михайловича королем Польщі після смерті Яна II Казимира. Москва, яку надзвичайно тривожили успіхи Швеції в Прибалтиці, поквапилася рятувати «свою» Польщу. Розпочалася російсько-шведська війна. А у Вільні була підписана угода про перемир'я між Росією і Польщею (1656 р.) На польсько-російські переговори у Вільні 1656 р. українська делегація не була допущена. В Україні це було сприйнято як зраду.

Головною турботою Хмельницького в останній рік життя було завершення визволення українських земель і унезалежнення від Москви. З метою створення протипольської коаліції він уклав угоди з шведським королем Карлом X Густавом і семиградським князем Юрієм II Ракочієм. На початку 1657 р. Україна й Семиграддя почали воєнні дії проти Польщі. Козацькі війська оволоділи Волинню, Турово-Пінщиною і Берестейщиною. Шведи захопили більшу частину Польщі.

Але незабаром почалися невдачі, і протипольська коаліція розпалася. Ці події були останнім ударом для хворого гетьмана, і 27 липня 1657 р. він помер у Чигирині. 25 серпня його тіло було перевезено до Суботова й захоронено в Іллінській церкві поруч з останками сина Тимоша.

Рекомендована література:

Грушевський М.С. Історія України-Русі. Т.IX. К.,1996–1997.

Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький: Соціально-політичний портрет. К., 1993.

Переяславська рада 1654 року (Історіографія та дослідження). К.,2003.

Оглоблин О. Українсько-московська угода 1654. Київ; Львів, 2005.